

جمهوری اسلامی ایران
سازمان برنامه و بودجه کشور
سازمان نقشه برداری کشور

نقش و تأثیر نقشه و اطلاعات مکانی در
تحقق اهداف مصرح قانون اساسی

سازمان نقشه برداری کشور

مدیریت برنامه ریزی، بودجه، پژوهش و استاندارد

بهار ۱۴۰۰

گزارش حاضر در برگیرنده اصولی از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است که به نوعی با موضوع نقشه و اطلاعات مکانی مرتبط بوده و می‌تواند در اقدامات کشور در این راستا مورد استفاده قرار گیرد. لازم به ذکر است که بخشهایی از قوانین و مقررات مطروحه که با موضوعات مورد نظر مطابقت دارد به صورت زیر خط دار نمایش داده شده است.

اصل دوم

جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به:

۱. خدای یکتا (لا اله الا الله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او.
۲. وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین.
۳. معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا.
۴. عدل خدا در خلقت و تشریح.
۵. امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام.
۶. کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا، که از راه:
(الف) اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین سلام الله علیهم اجمعین،
(ب) استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها،
(ج) نفی هر گونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری،
قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

دستیابی به اهداف اشاره شده در ردیف های ب و ج از بند ۶ اصل دوم قانون اساسی نیازمند برنامه ریزی صحیح برای **ایجاد و توسعه زیر ساخت اطلاعات مکانی در سطح کشور** است. در ادامه در اصل سوم، راه کارها و سیاستهای نظام برای نیل به اهداف فوق به شرح زیر عنوان شده است.

اصل سوم

- دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:
۱. ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.
 ۲. بالا بردن سطح آگاهیهای عمومی در همه زمینه‌های با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر.
 ۳. آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح، و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.
 ۴. تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.

۵. طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.
۶. محو هر گونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.
۷. تأمین آزادیهای سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.
۸. مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.
۹. رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.
۱۰. ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضرور.
۱۱. تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور.
۱۲. پیریزی اقتصادی صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.
۱۳. تأمین خودکفایی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.
۱۴. تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.
۱۵. توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم.
۱۶. تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان.

بندهای ۲، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۲ از اصل سوم قانون اساسی نیازمند تصمیم‌گیری‌های صحیح است و نقشه و اطلاعات مکانی به عنوان پشتیبان مدیریت تصمیم‌گیری در این موضوع نقش حیاتی دارد.

اصل نهم

در جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادیهای مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.

حفظ تمامیت ارضی کشور نیازمند وجود نقشه و اطلاعات مکانی دقیق و شبکه‌های مبنایی مناسب است

فصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تحت عنوان "اقتصاد و امور مالی"، نظام اقتصادی جمهوری اسلامی را به تصویر کشیده است. در این فصل، ابتدا در اصل چهل و سوم مبانی اساسی اقتصاد در جمهوری اسلامی ایران بیان شده است:

اصل چهل و سوم
برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار می‌شود:
۱- تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.
۲- تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد.
۳- تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.
۴- رعایت آزادی انتخاب شغل، و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.
۵- منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و ربا و دیگر معاملات باطل و حرام.
۶- منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.
۷- استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور.
۸- جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور.
۹- تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.

وجود نقشه و اطلاعات مکانی پوششی، اطلس‌های ملی و ایجاد و توسعه زیر ساخت اطلاعات مکانی نقش حیاتی در دستیابی به اهداف اصل چهل و سوم قانون دارد.

در همین فصل، در ذیل اصل چهل و چهارم قانون اساسی، نظام اقتصادی کشور متشکل از سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی تعریف شده و حدود فعالیت هر یک تبیین شده است.

اصل چهل و چهارم

نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه ریزی منظم و صحیح استوار است.

بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه آهن و مانند اینها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است.

بخش تعاونی شامل شرکتها و موسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می شود.

بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می شود که مکمل فعالیتهای اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می کند.

واگذاری امورات اجرایی سازمان از قبیل تولید و تأمین نقشه های ۱:۲۵۰۰۰ و ۱:۲۰۰۰ و همچنین

تقویت سرمایه گذاری بخش خصوصی از دیگر تلاش های سازمان نقشه برداری کشور

است که می تواند نقش اساسی در اجرایی شدن اصل ۴۴ قانون اساسی دارد. اشتغال کمتر از ۲۵ درصد ظرفیت شرکت های نقشه برداری که تعداد آن نزدیک به ۳۰۰ شرکت می باشد از یکسو نشان از ظرفیت بالای این بخش و از سوی دیگر نشان از عدم بهره گیری از تمامی ظرفیت ها و سرمایه های این بخش است. تنظیم مقررات برای بهینه سازی فرآیند های کلان و بهبود فضای کسب و کار صنعت نقشه برداری و اطلاعات مکان و ایجاد ارزش افزوده به داده ها و اطلاعات مکانی موجود و گسترش بازارهای خدمات مهندسی نقشه برداری در داخل و خارج از کشور از طریق بخش تعاونی و خصوصی از نکاتی می باشد که در این بخش راهگشا بوده و اقتصاد بخش نقشه برداری را متحول خواهد نمود.

راهکارهایی از قبیل تقویت بخش غیردولتی و واگذاری امور تصدی گری مربوط به نقشه و اطلاعات مکانی، افزایش سرمایه گذاری بخشهای دولتی و غیردولتی در زمینه طرحهای ملی بخش مهندسی نقشه برداری بخصوص در مناطق محروم، حمایت از توسعه شرکت های تعاونی استانی در مناطق کمتر توسعه یافته و محروم بمنظور انتقال فعالیت ها تصدی گری سازمان، افزایش سرمایه گذاری بخشهای دولتی و غیردولتی در زمینه طرحهای ملی بخش مهندسی نقشه برداری و نظام مند و هدفمند کردن اعتبارات مرتبط با فعالیت های مهندسی نقشه برداری باید با جدیت تمام پیگیری و ساماندهی شود.

در همین فصل، در اصل چهل و نهم موضوع کنترل زمینهای موات و جلوگیری از غارت سرمایه های ملی مردم و دولت مطرح شده که نیازمند نقشه های پایه و وجود زیر ساخت اطلاعات مکانی و پایگاه اطلاعات ملکی کشور است.

اصل چهل و نهم

دولت موظف است ثروتهای ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه کاریها و معاملات دولتی، فروش زمینهای موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود

در اصل پنجاهم نیز موضوع حفاظت محیط زیست طرح شده و تخریب آن غیر قانونی لحاظ شده است. بدیهی است ساماندهی و برنامه ریزی محیط زیست و حفاظت آن نیازمند نقشه و اطلاعات مکانی است

اصل پنجاهم

در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می گردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

در فصل هفتم قانون اساسی به موضوع شوراها پرداخت شده است و برخی تصمیم گیری ها و اجرای طرح های مختلف در سطوح شهری و استانی به آن ها تفویض شده است. لازمه پشتیبانی از برنامه ریزی و تصمیم گیری صحیح در این شوراها وجود اطلاعات مکانی و توسعه زیر ساخت اطلاعات مکانی در مناطق مختلف کشور است.

اصل یکصدم

برای پیشبرد سریع برنامه های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب می کنند. شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت

شوراهای مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد قانون معین می کند.

اصل یکصد و یکم

به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه های عمرانی و رفاهی استانها و نظارت بر اجرای هماهنگ آنها، شورای عالی استانها مرکب از نمایندگان شوراهای استانها تشکیل می شود. نحوه تشکیل و وظایف این شورا را قانون معین می کند.

اصل یکصد و چهارم

به منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در تهیه برنامه ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران، و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی و مانند اینها شوراهایی مرکب از نمایندگان اعضا این واحدها تشکیل می شود. چگونگی تشکیل این شوراها و حدود وظایف و اختیارات آنها را قانون معین می کند.

بررسی انجام شده حاکی از این واقعیت است که سازمان نقشه برداری کشور پیش نیاز اجرای صحیح و موفق و پیاده سازی اصولی قانون اساسی در کشور است و دستیابی به اهداف قانونی اساسی بخصوص در اصول پیش گفته نیازمند وجود نقشه و اطلاعات مکانی بوده و حفظ و توسعه سازمان نقشه برداری کشور از ضروریات نظام می باشد. بدیهی است تداوم ارائه خدمات از سوی سازمان نقشه برداری کشور در راستای قانون اساسی نیازمند پشتیبانی جدی از این صنعت و رفع موانع کلیدی و اساسی آن است. با این توضیح در ادامه نکات اصلی منطبق با قانون اساسی در حوزه نقشه و اطلاعات مکانی ارائه شده است.

۱. وجود نقشه و اطلاعات مکانی به عنوان پیش نیاز دستیابی به اهداف قانون اساسی الزامی است.

۲. ایجاد و توسعه پایگاههای اطلاعات مکانی و پورتالهای ملی در سطوح ملی، منطقه ای و استانی برای توسعه متوازن کشور و جلوگیری از هدر رفت منابع ملی ضروری است.

۳. ایجاد و توسعه نظام پایه اطلاعات مکانی در قالب زیرساخت ملی داده مکانی ضروری بوده و سازمان در این زمینه با در اختیار داشتن حجم زیادی از داده‌های مکانی باید به عنوان متولی این موضوع شناخته شده و نقش کلیدی داشته باشد.

۴. جایگاه واقعی صنعت نقشه برداری و سازمان نقشه برداری کشور در برنامه ریزی، پیشرفت و توسعه کشور و دستیابی به اهداف قانون اساسی باید تبیین شده و به عنوان عاملی برای رشد اقتصادی مورد توجه قرار گیرد.

۵. شورای عالی نقشه برداری بعنوان یک ابزار قوی و مطمئن برای حمایت از این صنعت ضروری بوده و ساماندهی فضای کسب و کار این صنعت باید در الویت امور قرار گیرد.
با این توضیح راهبرد های اساسی سازمان به شرح زیر است:

۱. سیاست گذاری، راهبری، هماهنگی و مدیریت امور تولید و بهره برداری اطلاعات مکانی برای کلیه دستگاه های کشور.

۲. ایجاد، توسعه و نگهداری شبکه های مبنایی و چارچوب های مرجع کشور.

۳. استاندارد سازی در زمینه نقشه برداری و اطلاعات مکانی بمنظور ایجاد نظم و هماهنگی در محصولات و تعامل پذیری بین سیستم های مکان محور.

۴. ایجاد و توسعه زیر ساخت ملی داده مکانی و مشارکت مستقیم و کارآمد سازمان در فرآیند های تصمیم گیری و برنامه ریزی کشور

۵. تأمین و بروز نگهداری نقشه پایه و اطلاعات مکانی مورد نیاز کشور و دسترسی سریع و آسان عموم به اطلاعات و خدمات مکانی مورد نیاز

۶. تنظیم مقررات برای بهینه سازی فرآیند های کلان و بهبود فضای کسب و کار نقشه برداری و اطلاعات مکانی.

۷. نظارت و کنترل فنی بر فعالیت های مرتبط با نقشه برداری و اطلاعات مکانی، عکسبرداری هوایی، تهیه و تولید نقشه های پوششی و شهری در مقیاس های مختلف.

۸. ایجاد ارزش افزوده به داده ها و اطلاعات مکانی موجود و گسترش بازارهای خدمات مهندسی نقشه برداری در داخل و خارج از کشور

۹. تحقیق و توسعه و استفاده از دستاوردهای پژوهشی و فناوری‌های نوین بمنظور راهنمایی و تصمیم‌گیری.

با این توضیح و راهبردهای پیش‌بینی شده، اقدامات و فعالیت‌های اصلی سازمان باید در قالب هفت موضوع مطابق جدول ۱ مورد توجه قرار گیرد و در برنامه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت کشور مبنای سرمایه‌گذاری و بودجه‌ریزی باشد.

جدول ۱: طبقه‌بندی فعالیت‌های ملی سازمان نقشه‌برداری کشور

ردیف	اقدام اساسی
۱	ایجاد و توسعه شبکه‌های مبنایی کشور و پایش دائمی تغییرات زمین
۲	اجرای عملیات عکسبرداری پوششی و تولید اورنوفتو
۳	اجرای عملیات آبنگاری و تهیه چارت‌های دریایی
۴	تهیه، تأمین و بازنگری نقشه و داده‌های مکانی کوچک مقیاس
۵	تهیه، تأمین و به‌روز رسانی نقشه و اطلاعات مکانی شهری و روستایی
۶	ایجاد و توسعه زیرساخت ملی داده مکانی و حفظ آرشیو ملی نقشه و اطلاعات مکانی کشور
۷	راهبری و استانداردسازی و نظارت و کنترل فنی بر فعالیت‌های صنعت نقشه‌برداری